

اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال هجدهم، شماره ۷۲، زمستان ۱۳۸۹

تأثیر عملکرد بانک کشاورزی و سازمان جهاد کشاورزی در میزان موفقیت کسب و کارهای کوچک و متوسط کار آفرین در بخش کشاورزی

زهرا خوشنودی فر^{۱*}، مجتبی سوختانلو^{۲*}، دکتر ایرج ملک محمدی^{۳**}

تاریخ دریافت: ۸۷/۳/۶ تاریخ پذیرش: ۱۳۸۹/۳/۲

چکیده

هدف مطالعه حاضر بررسی تأثیر عملکرد بانک کشاورزی و سازمان جهاد کشاورزی در میزان موفقیت کسب و کارهای کوچک و متوسط کار آفرین در بخش کشاورزی در سال ۱۳۸۶ بوده است. جامعه آماری شامل ۳۵۶ نفر از مؤسسان کسب و کارهای کوچک و متوسط کار آفرین در استان مرکزی (شهرستان فرمین) بوده که براساس فرمول کوکران و با استفاده از روش نمونه گیری طبقه‌ای تصادفی ۱۰۰ نفر از جامعه تحقیق انتخاب و مورد بررسی قرار گرفتند.

یافته‌ها نشان داد که در میزان موفقیت کسب و کارهای کوچک و متوسط کار آفرین عامل‌های توانایی رقابت با سایر کسب و کارها، کیفیت محصولات و توانایی مقابله با

* دانش آموخته کارشناسی ارشد ترویج کشاورزی دانشگاه تهران

۱. نویسنده مسئول

e-mail: khoshnodi_z@yahoo.com

e-mail: msookhtanlo@gmail.com

e-mail: amalek@ut.ac.ir

** استاد دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی دانشگاه تهران

اقتصاد کشاورزی و توسعه - سال هجدهم، شماره ۷۲

رویدادهای غیر منتظره، سه اولویت اول اثرگذار و سخت گیری زیاد بانکها در پرداخت تسهیلات، عدم پرداخت بموقع اعتبارات و مشکلات دیوانسالاری اداری به ترتیب اهمیت به عنوان مشکلات راه اندازی این کسب و کارها مطرح هستند. همچنین بین عملکرد سازمان جهاد کشاورزی با میزان موفقیت در کسب و کار کوچک و متوسط رابطه مثبت و معنی داری مشاهده شد، اما بین عملکرد بانک کشاورزی و موفقیت کسب و کارها رابطه معنی داری به دست نیامد.

طبقه بندی JEL: P13، L25

کلیدواژه ها:

کارآفرینی، کسب و کارهای کوچک و متوسط، بانک کشاورزی، سازمان جهاد کشاورزی

مقدمه

کشاورزی یکی از ارکان اساسی اقتصاد کشور است. موفقیت و کارایی بخش کشاورزی بستگی به استفاده بهینه از نیروی انسانی به عنوان مهمترین عامل توسعه کشاورزی دارد. لذا آموزش نیروی انسانی در اولویت اول قرار می گیرد و این آموزش زمانی مؤثر واقع می گردد که اجرا شود. از طرفی تعداد زیاد فارغ التحصیلان بیکار در رشته کشاورزی و رویکرد اشتغال در بخش خصوصی با توجه به ناکارآمدی اشتغال در بخش دولتی، توجه محققان، برنامه ریزان و سیاستمداران را به تدوین، اجرا و توسعه راهکارهای نوین معطوف نموده است (شکری، ۱۳۸۴، ۴۴). نرخ بیکاری جوانان ۱۵ تا ۲۹ سال در سال ۱۳۸۵، ۲۵/۸ درصد بوده است که پیش بینی می شود با اجرای طرحهای اشتغالزا این رقم تا پایان برنامه چهارم به ۱۲/۵ درصد کاهش یابد (وزارت کار و امور اجتماعی، ۱۳۸۶، ۴). همچنین بخش کشاورزی با داشتن ۲۸ درصد نرخ بیکاری، رتبه اول را در میان فارغ التحصیلان دانشگاهی دارد (یعقوبی، ۱۳۸۴، ۶۷)

تأثیر عملکرد بانک کشاورزی و سازمان جهاد کشاورزی.....

به طوری که در حال حاضر حدوداً ۴۶ هزار مهندس کشاورزی بیکار در کشور وجود دارد (فرهادیان و همکاران، ۱۳۸۴، ۹۴).

یکی از طرحهای مطرح در ریشه‌کنی بیکاری، کسب و کارهای کوچک و متوسط کارآفرین است. در واقع هسته اصلی فرایند حرکت جوامع، حرکت به سوی یک اقتصاد رقابتی، ایجاد بخش خصوصی، توسعه کارآفرینی و ایجاد کسب و کارهای کوچک و متوسط (SMEs)^۱ می‌باشد. کسب و کارهای کوچک و متوسط امروزه به عنوان عامل عمده رشد ساختار صنعتی بسیاری کشورها محسوب می‌شوند (وزارت بازرگانی، ۱۳۸۳، ۱۰). از جمله کارکردهای منحصر به فرد این کسب و کارها، اشتغال‌زایی، توزیع ثروت در جامعه، توسعه مناطق حاشیه‌ای، تأمین تولیدات مورد نیاز کشورها، تربیت نیروی انسانی مورد نیاز صنایع و کسب و کارهای بزرگ است. امروزه کسب و کارهای کوچک و متوسط علاوه بر کارکردهای پیشین خود، کانون اصلی توسعه کشورها به حساب می‌آیند و حمایت‌های گسترده‌ای توسط مؤسسات دولتی و عمومی از آنها به عمل می‌آید (کنعانی و همکاران، ۱۳۸۶، ۱).

یکی از عوامل کلیدی در موفقیت یا شکست SMEs، مدیریت کارای منابع انسانی آنهاست (Paauwe, 2004, 1). گسترش کسب و کارهای کوچک و متوسط در چهار بُعد باعث تحول در جامعه می‌شود؛ در بُعد اجتماعی، گسترش کسب و کارها موجب افزایش اشتغال می‌گردد. این کسب و کارها گرایش به کاربرد فنون کاربر دارند تا سرمایه بر. در بُعد اقتصادی، توزیع درآمد در جامعه همگون‌تر و از این نظر از بروز بسیاری از تنشهای اجتماعی جلوگیری می‌شود. در بُعد سیاسی، ایجاد این کسب و کارها موجب توزیع مناسب فرصتها در میان مردم می‌شود و از به قدرت رسیدن گروهی خاص جلوگیری می‌کند. برخی نیز آن را گامی در جهت توسعه مردمسالاری و جامعه مدنی می‌انگارند و بالاخره در بُعد شخصی، فضایی مناسبتر برای بروز خلاقیت‌های انسانیهای اقتصادی فراهم خواهد شد.

اقتصاد کشاورزی و توسعه - سال هجدهم، شماره ۷۲

تحول در این چهار بُعد، با نوعی افزایش پویا و انعطاف پذیری آن در برابر تغییر و تحولات جهانی نیز همراه است (نوری و همکاران، ۱۳۸۵، ۵۳). از جمله مواردی که در نحوه اعطای تسهیلات و گسترش کسب و کارهای کوچک و متوسط در کشور می‌توان اشاره نمود عبارتند از:

- اهمیت زیاد نقش کسب و کارهای کوچک و متوسط در ایجاد اشتغال و تولید خالص داخلی؛

- عدم تخصیص کامل منابع و کم بودن سرعت بررسی به دلیل کمبود بدنه مشاوره و کارشناسی در بانکها و ارگانهای تصمیم گیرنده؛

- جذب بیش از ۲۱ هزار نفر در سیستم بانکی دولتی برای پاسخ به تقاضاهای ایجاد شده و گسترش حجم دولت (وزارت کار و امور اجتماعی، ۱۳۸۶، ۴).

یکی از بزرگترین مشکلاتی که در چارچوب گسترش کسب و کارهای کوچک و متوسط گریبانگیر سیستمهای بررسی کننده طرحها و اعطاکننده تسهیلات و مجوزها (از جمله سازمانهای زیر نظر وزارتخانهها و بانکها) شده است، نحوه ارائه درخواست تسهیلات توسط متقاضیان می‌باشد. عموماً متقاضیان طرحهای کوچک به دلیل ساختار اقتصادی و مدیریتی این گونه طرحها در کشور، یا آگاهی کافی از نیاز به انجام مطالعات فنی، اقتصادی و مالی و تهیه طرح تجاری ندارند و یا به واسطه عدم دسترسی به اطلاعات و تخصصهای لازم برای انجام چنین مطالعات و تهیه گزارشهای لازم و بعضاً به دلیل توجیه نبودن نسبت به هزینه مطالعات در ارائه و معرفی طرح خود ناتوان می‌باشند. از طرفی ارگانهای بررسی کننده، اطلاعات کافی برای تصمیم گیری در اختیار ندارند. بنابراین وجود سازوکاری که بتواند به گسترش استفاده از خدمات مشاوران سرمایه گذاری و نظارت بر طرحها برای کمک به رفع مشکلات فوق کمک نماید ضروری به نظر می‌رسد (وزارت کار و امور اجتماعی، ۱۳۸۶، ۴).

سخت گیری بانکهای عامل در اخذ وثیقه ملکی و ضامن، عدم همراهی با متقاضیان و دریافت سفته برای پرداخت تسهیلات و پذیرفته نشدن آنها از طرف اکثر بانکها از دیگر

تأثیر عملکرد بانک کشاورزی و سازمان جهادکشاورزی.....

مسائلی هستند که کارآفرینان متقاضی ایجاد کسب و کار کوچک را با مشکل مواجه کرده‌اند. در این زمینه بانکها می‌بایست از واحدهای تولیدی مشکل‌دار حمایت نموده و آنها را با تزریق مالی و اعتباری یاری دهند. همچنین لازم است مؤسسات اعتباری در این خصوص اعتمادآفرینی نمایند (فتورچی، ۱۳۸۵، ۴۰). با توجه به مطالب ذکر شده بررسی عوامل مؤثر بر موفقیت کسب و کارها در ابعاد مختلف ضروری بوده به گونه‌ای که در برخی تحقیقات مورد توجه پژوهشگران مختلف قرار گرفته است که از میان آنها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

زارع (۱۳۷۶) نشان داد که سرعت در پاسخگویی به تقاضای کشاورز، به عبارت دیگر به حداقل رساندن فاصله بین دادن درخواست و پرداخت اعتبار از عوامل مهم جذب صحیح اعتبار و مصرف برای تولید است. در واقع یکی از عمده‌ترین و اساسی‌ترین دلایل عدم موفقیت بسیاری از واحدهای تولیدی و بروز مشکلات را میزان درصد بالای نرخ سود تسهیلات بانکی می‌داند.

مشیری (۱۳۸۳) به این نتیجه رسید که انجام اصلاحات اداری در جهت روان، ساده و سریعتر کردن فرایند کارها، جلوگیری از فساد و رشوه، تأکید بر حکومت قانون به ویژه توسط دولت و اجزای آن، آزادسازی اقتصادی و تقویت بخش خصوصی برای خروج از بن بست توقف سرمایه‌گذاری در میان مدت مؤثر است.

مطابق نتایج فتورچی (۱۳۸۵)، عامل وثیقه از سوی بانکها، به عنوان یک مانع عمده جهت راه‌اندازی و تأسیس کسب و کارهای کوچک و متوسط کارآفرین معرفی شده که در این راستا آمار و عملکرد دریافتی از سوی بانکها این نتیجه را تأیید نموده است.

حسین‌زاده بحرینی (۱۳۸۶) طی پژوهشی که در هشت استان کشور انجام داد، علاوه بر مشکل مالی، مشکلات دیگری از جمله بی‌ثباتی قوانین و مقررات دولتی و فساد دستگاه‌های دولتی را بر شمرده که باعث بالا رفتن هزینه‌های کسب و کارهای کوچک و متوسط و طولانی شدن زمان انجام امور اداری شده‌اند. وی همچنین معتقد است که اغلب سرمایه‌گذاران، قانون کار را مانع فعالیت‌هایشان می‌دانند و بیمه‌کاری و نرخهای مالیاتی نیز از دیگر مشکلات مهم در کسب و کارهاست.

مطابق دیدگاه پنروز، جنبه اصلی کارآفرینی همانا شناسایی و بهره برداری از فکرهای فرصت طلبانه برای گسترش کسب و کارهای کوچکتر است (Brockhaus, 1980, 512). همچنین اسکار بورو (۱۹۹۰) طی پژوهشی در کارولینای جنوبی به این نتیجه رسید که مهمترین دلایل شکست کسب و کارهای کوچک و متوسط عبارتند از: نداشتن سرمایه کافی، به جریان انداختن ضعیف نقدینگی، برنامه ریزی نامناسب و ناکافی، در نظر نگرفتن رقابت، بازاریابی ضعیف، نداشتن انعطاف پذیری لازم، عدم آینده نگری، انجام ندادن تمام امور به طور کامل و بدون عیب و نقص، نبود مدیر عالی و کارمندان معمولی و همچنین رشد کنترل نشده یک تجارت کوچک که خیلی ساده و سریع رشد می کند و می تواند موجبات ورشکستگی خود را فراهم آورد. در واقع اسکار بورو عامل اصلی شکست کسب و کارها را در نبود سرمایه کافی می داند (نوری و همکاران، ۱۳۸۵، ۵۳).

ای سی اس و همکارانش (Acs & et al., 1993) وابستگی به محیط را عامل اصلی شکست کسب و کارهای کوچک و متوسط می دانند و سازمان همکاریهای اقتصادی و توسعه (۱۹۹۵)، دسترسی کمتر به اطلاعات تکنولوژیکی را مهمترین عامل در این باره می داند.

گوش (Ghosh, 2001) در تحقیق خود در سنگاپور با انتخاب ۵۰ کسب و کار کوچک و متوسط (SMEs) که دارای بالاترین میزان موفقیت و عملکرد بودند، عوامل مؤثر بر موفقیت این کسب و کارها را مورد بررسی قرار داد. مطابق نتایج وی، مهمترین عوامل اثرگذار بر موفقیت این کسب و کارها بدین شرح بودند: ۱. وجود گروه مدیریت قوی و متعهد، ۲. وجود اساسنامه های مدیریتی قوی، آینده نگر و توانا، ۳. به کارگیری راهبرد متناسب و صحیح، ۴. توانایی شناسایی و تمرکز بر بازار، ۵. توانایی توسعه و حفظ ظرفیت عملکردی خود، ۶. توجه و دقت در مشتری مداری، ۷. وجود منابع مالی و فنی غنی.

ون گیل (Van Gils, 2005) در مطالعه خود برای تحلیل ساختار مدیریت برتر کسب و کارهای کوچک و متوسط کارآفرین در هلند به این نتیجه دست یافت که غالب مدیران و مؤسسان این کسب و کارها از دانش راهبردی و تعاملات بروکراسی مرتبط با فرایند اجرای

تأثیر عملکرد بانک کشاورزی و سازمان جهادکشاورزی.....

برنامه‌های کسب و کارها و ارتباطات شبکه‌ای مربوطه آگاهی چندانی نداشتند. لذا ضرورت ارائه دوره‌های آموزشی برای آنها در موارد مذکور احساس می‌شد.

هاوکینز (Hawkins, 1993) یادآوری نموده است که در ژاپن مراکز اطلاعاتی منطقه‌ای، خدمات رایگان مشاوره‌ای و آموزشی جهت توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط فراهم کرده‌اند.

براساس بررسی دانا (Dana, 1987)، در جزایر ویرجین، بخشودگی مالیاتی برای همه کسب و کارها به مدت ده سال و برای هتلها به مدت بیست سال و معافیت از عوارض گمرکی برای واردات تجهیزات فنی، توسعه کارآفرینی را تسهیل کرده است.

ولش و یانگ (Welsch & Young, 1993) موانع اصلی راه‌اندازی کسب و کار در مکزیکو را مقررات بیش از حد دولت، نرخ بالای مالیات و افزایش تورم ارزیابی کرده‌اند. براساس بررسی دانا (Dana, 1987) در سنگاپور، دادن وامهای کم بهره و یارانه‌های دولت توسعه کسب و کارها را تسهیل کرده است.

تیجی و ویکری (Tyebjee, Vickery) در مطالعه‌ای در سال ۱۹۸۸ توسعه کارآفرینی را متأثر از رویه‌ها و سیاستهای دولت و شرایط اجتماعی و اقتصادی دانسته‌اند.

سیموز (Simoes) در مطالعه‌ای در سال ۱۹۸۸ نتیجه گرفته است که حمایت‌های مالی برای ایجاد کسب و کار در کشور پرتغال مؤثر بوده است.

مطابق تحقیق انجمن کانادایی تجارتهای مستقل (CFIB)^۱ در سال ۲۰۰۸، کسب و کارهای کوچک و متوسط (SMEs) دارای ماهیت بالای رقابت‌پذیری بوده و به‌طور مداوم سعی در بهبود با سرمایه‌گذاری در تجهیز، آموزش و فناوری جدید داشته‌اند. اکثر آنها اظهار می‌کنند در مواجهه با رقابت دیگر شرکتهای بهره‌ورتر شده و تعداد زیادی از آنها در حال برنامه‌ریزی در جهت توسعه یا ایجاد تنوع در کسب و کارهایشان هستند. با توجه به مطالب پیشگفته و لزوم اهمیت بررسی تأثیر عملکرد سازمانها و نهادهای مربوطه بر موفقیت کسب و

1. Canadian Federation of Independent Business

کارهای کوچک و زود بازده کارآفرین، پژوهش حاضر با هدف کلی بررسی تأثیر عملکرد بانک کشاورزی و سازمان جهاد کشاورزی در میزان موفقیت کسب و کارهای کوچک و متوسط کارآفرین در بخش کشاورزی استان مرکزی (بخش فرمهین) انجام پذیرفت.

مواد و روشها

مطالعه حاضر با هدف بررسی تأثیر عملکرد بانک کشاورزی و سازمان جهاد کشاورزی در میزان موفقیت کسب و کارهای کوچک و متوسط کارآفرین در بخش کشاورزی در سال ۱۳۸۶ انجام شد. کلیه افرادی که نسبت به تأسیس کسب و کارهای کوچک و متوسط کارآفرین کشاورزی در استان مرکزی (شهرستان فرمهین) اقدام نموده بودند، یعنی ۳۵۶ نفر، جمعیت مورد بررسی این پژوهش را تشکیل دادند. پژوهش از نوع کاربردی و روش پژوهش از نوع توصیفی - پیمایشی است. حجم نمونه براساس فرمول کوکران ۱۰۰ نفر تعیین گردید. با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی طبقه بندی شده با انتساب متناسب، پاسخگویان انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. جهت نمونه گیری، ابتدا انواع کسب و کارهای کوچک و متوسط، براساس نوع فعالیت به سه طبقه کلی (فعالتهای مرتبط با دامداری، فعالتهای مرتبط با امور زراعی و فعالتهای باغی و گلخانه‌ای) طبقه بندی شدند. در مرحله بعد با انتساب متناسب از هر طبقه، به صورت تصادفی، نمونه آماری انتخاب گردید.

گویه‌های مرتبط با عوامل مؤثر بر موفقیت کسب و کارهای کوچک و متوسط، مشکلات راه‌اندازی کسب و کارهای کوچک و متوسط و عملکرد بانک کشاورزی در پرسشنامه، برگرفته از تحقیقات فتورچی (۱۳۸۵)، حسین‌زاده بحرینی (۱۳۸۶)، مشیری (۱۳۸۳)، گوش (۲۰۰۱)، ون گیل (۲۰۰۵)، دانا (۱۹۸۷)، ولش و یانگ (۱۹۹۳)، هاوکینز (۱۹۹۳) تیبجی و ویکری (۱۹۸۸)، سیموز (۱۹۸۸) و انجمن کانادایی (CFIB) در سال ۲۰۰۸ بوده است. اعتبار پرسشنامه توسط آزمون آلفای کرونباخ ($\alpha=0/82$) بررسی شد. روایی پرسشنامه با استفاده از روایی صوری و براساس نظر جمعی از استادان و صاحب‌نظران مربوط تأیید گردید و تعداد ۳۵ پرسشنامه به عنوان پیش آزمون در جامعه مورد مطالعه و بین کارآفرینان بخش کشاورزی

تأثیر عملکرد بانک کشاورزی و سازمان جهادکشاورزی.....

توزیع گردید و اصلاحات نهایی اعمال شد. به عبارتی سئوالات متغیرها در یک مجموعه منظم از عبارات دارای ترتیب خاص و دارای وزنه‌های مساوی تدوین گردید که در پایان برای هر عامل، گویه‌های نهایی براساس طیف لیکرت (۰=هیچ، ۱=خیلی ضعیف، ۲=ضعیف، ۳=متوسط، ۴=زیاد، ۵=خیلی زیاد) ارائه شد که نشان‌دهنده میزان عملکرد از دیدگاه پاسخگویان است. پس از نمره‌دهی به هر یک از گویه‌ها و توزیع پرسشنامه‌های نهایی، با جمع پاسخهای داده شده به گویه‌ها، امتیاز عوامل مؤثر بر موفقیت کسب و کارهای کوچک کارآفرین به دست آمد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS و با بهره‌گیری از معیارهایی نظیر میانگین، نمره معیار، انحراف معیار، ضرایب همبستگی پیرسون و اسپیرمن انجام گردید.

نتایج و بحث

ویژگیهای فردی اعضای نمونه

مطابق نتایج غالب پاسخگویان (۲۵ درصد) در محدوده سنی ۳۱-۳۵ سال قرار دارند و میانگین سنی جامعه مورد مطالعه ۴۲ سال است. کلیه اعضای جامعه آماری را مردان تشکیل می‌دهند. براساس میزان تحصیلات باید گفت که ۲۸ درصد افراد مورد مطالعه در سطح دیپلم، ۲۰ درصد در سطح لیسانس، ۱۷ درصد در حد فوق دیپلم، ۱۶ درصد در سطح ابتدایی، ۱۴ درصد در سطح سیکل و ۵ درصد بی‌سواد و کم سواد (در حد خواندن و نوشتن) هستند. براساس نوع فعالیت پاسخگویان، ۶۷ درصد کارآفرینان در زمینه دامداری، ۸ درصد در زمینه زراعی فعالیت می‌کنند و ۸ درصد از آنها با دریافت تسهیلات نسبت به خرید ادوات کشاورزی، ۷ درصد به تأسیس ایستگاه شیر، ۶ درصد به احداث باغ و ۴ درصد به فعالیت گلخانه‌ای اقدام کرده‌اند.

اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر موفقیت کسب و کارهای کوچک و متوسط

به منظور اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر موفقیت کسب و کارهای کوچک به روش میانگین، بیست و یک متغیر مطابق بررسیهای پیشگفته در نظر گرفته شد. گفتنی است که هر یک از گویه‌ها به صورت طیف لیکرت (۰=هیچ، ۱=خیلی ضعیف، ۲=ضعیف، ۳=متوسط،

اقتصاد کشاورزی و توسعه - سال هجدهم، شماره ۷۲

۴= زیاد، ۵= خیلی زیاد) ارائه شده که بنابر گزینه انتخابی پاسخگویان نسبت به هر گویه، امتیاز آن مدنظر قرار گرفته و میانگین آن نیز از میانگین امتیاز پاسخهای داده شده پاسخگویان در مورد هر گویه محاسبه شده است. در مرحله بعد به ترتیب براساس میزان میانگین، اولویت بندی گویه‌ها مطابق جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. اولویت بندی عوامل مؤثر بر موفقیت کسب و کارهای کوچک و متوسط

اولویت	انحراف معیار	میانگین	عوامل اثرگذار در موفقیت کسب و کارها
۱	۱/۰۱	۴/۷۸	کیفیت محصولات
۲	۰/۷۱۴	۴/۵۸	توان رقابت با سایر کسب و کارها
۳	۰/۸۸۲	۴/۴۲	توانایی مقابله با رویدادهای غیر منتظره
۴	۱/۱۱۳	۴/۴۰	تخصص نیروی کار (تحصیلات)
۵	۱/۱۳۹	۴/۳۶	مدیریت صحیح هزینه‌ها
۶	۱/۳۵	۴/۳۵	استفاده از نظر کارشناسان
۷	۱/۱۹۸	۴/۳۳	شرکت در دوره‌های آموزشی
۸	۱/۲۳۶	۴/۳۱	مهارت نیروی کار (تجربه عملی و اجرایی)
۹	۱/۱۲۳	۴/۳۰	انجام فعالیتهای طبق برنامه
۱۰	۱/۰۶۲	۴/۲۳	بررسی پیوسته برنامه
۱۱	۱/۲۶	۴/۰۰	امنیت سرمایه گذاری
۱۲	۰/۹۴۶	۳/۸۵	هماهنگی هزینه و فایده
۱۳	۰/۸۸	۳/۷۶	تنوع فعالیتهای تجاری
۱۴	۰/۹۳۰	۳/۷۳	توان مقاومت کسب و کار در رکود اقتصادی
۱۵	۱/۱۸۲	۳/۶۶	ارتباط دائم با بازار
۱۶	۱/۱۱۰	۳/۵۹	اضافه کردن سود به سرمایه
۱۷	۱/۱۶۴	۳/۴۱	حمایت دولت در تخفیف مالیات
۱۸	۰/۸۵۵	۳/۱۶	واکنش به تقاضای بازار
۱۹	۱/۴۵۲	۲/۸۲	حمایت دولت در معافیت سود بازرگانی
۲۰	۱/۶۶۷	۲/۸۱	استفاده از فناوریهای مدرن کشاورزی
۲۱	۱/۴۰	۲/۱۵	استفاده از اینترنت

مأخذ: یافته‌های تحقیق

تأثیر عملکرد بانک کشاورزی و سازمان جهادکشاورزی.....

در تشریح مختصر برخی گویه‌های جدول، منظور از تخصص و مهارت در نیروی کار به ترتیب داشتن تحصیلات مناسب و مرتبط با محصولات کسب و کارها و تجربه عملی و یا اجرایی گذشته است. در مورد گویه امنیت سرمایه گذاری، منظور میزان اطمینان از بازگشتی سرمایه و سودآور بودن آن است که به طبع، عملکرد اقتصادی کسب و کارها و میزان قوانین حمایتی وضع شده در این زمینه باعث جلب سرمایه گذاری بیشتر در کسب و کارها خواهد شد. همان‌طور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، عامل‌های مذکور با بررسی امتیازات پاسخگویان به ترتیب در اولویتهای اول تا بیست و یکم قرار گرفتند. بر این اساس کیفیت محصولات (از جنبه میزان رضایت مندی مشتریان و توجه به نیازهای آنان)، توان رقابت با سایر کسب و کارها و توانایی مقابله با رویدادهای غیرمنتظره سه اولویت اول اثرگذار در موفقیت کسب و کارها معرفی شده‌اند. در مقابل، حمایت‌های دولت در تخفیف مالیات و معافیت سود بازرگانی، استفاده از فناوری‌های مدرن کشاورزی و استفاده از اینترنت به ترتیب در اولویتهای آخر قرار داشتند.

توزیع فراوانی مشکلات راه‌اندازی کسب و کارهای کوچک و متوسط

مطابق جدول ۲ در زمینه مشکلات راه‌اندازی کسب و کار کوچک و متوسط از پاسخگویان خواسته شد تا عمده‌ترین مشکل مربوط به راه‌اندازی کسب و کار اقتصادی خود را مشخص نمایند که در نتیجه قریب ۴۰ درصد کارآفرینان سخت‌گیری زیاد بانکها در پرداخت تسهیلات را مهم‌ترین مشکل عنوان نمودند و ۱۳ درصد به عدم پرداخت بموقع اعتبارات از سوی بانک، ۱۰ درصد به مشکلات دیوانسالاری اداری و بقیه هم به عواملی چون معرفی ضامن معتبر، تهیه زمین، عدم اطلاع‌رسانی صحیح و غیره اشاره داشتند.

اقتصاد کشاورزی و توسعه - سال هجدهم، شماره ۷۲

جدول ۲. اولویت بندی مشکلات راه اندازی کسب و کارهای کوچک و متوسط

اولویت	درصد	فراوانی	مشکلات راه اندازی کسب و کار
۱	۳۹	۳۹	سخت گیری زیاد در پرداخت تسهیلات
۲	۱۳	۱۳	عدم پرداخت بموقع اعتبارات
۳	۱۰	۱۰	دیوانسالاری اداری
۴	۱۰	۱۰	سخت گیری زیاد و عدم پرداخت بموقع اعتبارات
۵	۸	۸	نوشتن طرح
۶	۵	۵	معرفی ضامن معتبر
۷	۵	۵	عدم اطلاع رسانی صحیح
۸	۵	۵	تهیه زمین
۹	۵	۵	عدم پرداخت بموقع اعتبار و معرفی ضامن معتبر
	۱۰۰	۱۰۰	جمع کل

مأخذ: یافته های تحقیق

عملکرد بانک کشاورزی از دیدگاه کارآفرینان

بررسی رابطه (همبستگی) بین عملکرد بانک کشاورزی در ۹ مورد با میزان موفقیت کسب و کارهای کوچک و متوسط از طریق محاسبه ضریب همبستگی اسپیرمن نشان داد که اطلاع رسانی، پرداخت بموقع اعتبار، اجرای دستورالعمل، شفافیت قوانین و مسئولیت پذیری رابطه مثبت و معنی داری در سطح ۵ درصد با موفقیت کسب و کارهای کوچک و متوسط اقتصادی داشتند و سایر گویه ها از جمله پاسخگویی، نظارت، نحوه برخورد با مشتری و غیره رابطه معنی داری با میزان موفقیت این کسب و کارها نداشتند (جدول ۳).

تأثیر عملکرد بانک کشاورزی و سازمان جهادکشاورزی.....

جدول ۳. رابطه بین عملکرد بانک کشاورزی و میزان موفقیت کسب و کارهای کوچک و

متوسط

سطح معنی داری	آماره اسپیرمن	عملکرد بانک کشاورزی
۰/۰۱	۰/۲۵**	اطلاع رسانی
۰/۰۲	۰/۵۲**	پرداخت بموقع اعتبار
۰/۹۴	۰/۰۰۷	نظارت
۰/۲۶	-۰/۱۱	پاسخگویی
۰/۰۳	۰/۳۵**	اجرای دستورالعمل
۰/۰۲	۰/۴**	شفافیت قوانین
۰/۰۱	۰/۳۴**	مسئولیت پذیری
۰/۲۲	۰/۱۲	نحوه برخورد با مشتری
۰/۳۲	۰/۱۰	نحوه برخورد با خسارت دیدگان

مأخذ: یافته‌های تحقیق ** معنی داری در سطح ۵ درصد

توزیع فراوانی میزان اعتبار درخواستی و دریافتی از بانک

بیشترین اعتبارات درخواستی در دامنه ۲۰۱-۳۰۰ میلیون ریال قرار دارد و کمترین نیز در دامنه کمتر از ۴۰ میلیون ریال. حداکثر اعتبار درخواستی ۲ میلیارد ریال و حداقل نیز ۴۰ میلیون ریال می‌باشد. همچنین بیشترین میزان اعتبارات تصویب شده در دامنه ۱۰۱-۲۰۰ میلیون ریال قرار دارد. حداکثر اعتبار تصویب شده ۸۵۰ میلیون ریال و حداقل نیز ۴۰ میلیون ریال می‌باشد (جدول ۴).

جدول ۴. توزیع فراوانی مؤسسان کسب و کارهای کوچک و متوسط، براساس اعتبارات

درخواستی و دریافتی

براساس اعتبار دریافتی		براساس اعتبار درخواستی		اعتبار درخواستی (میلیون ریال)
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۵	۵	۵	۵	کمتر از ۱۰۰
۵۱	۵۱	۱۰	۱۰	۱۰۱-۲۰۰
۲۹	۲۹	۴۷	۴۷	۲۰۱-۳۰۰
۵	۵	۱۹	۱۹	۳۰۱-۴۰۰
۱۰	۱۰	۱۹	۱۹	۴۰۰ و بیشتر
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	جمع کل

مأخذ: یافته‌های تحقیق

توزیع فراوانی نرخ سود بانکی

مطابق نتایج تحقیق، اکثریت پاسخگویان (۶۲ درصد) تسهیلات را با نرخ سود ۱۴ درصد دریافت نموده‌اند و ۱۴ درصد آنها با نرخ سود ۱۲ درصد و ۱۰ درصد نیز با نرخ سود ۱۶ درصد و همچنین ۱۰ درصد با نرخ سود ۹ درصد و ۴ درصد بقیه با نرخ سود ۱۳ درصد از تسهیلات بانکی استفاده نموده‌اند.

فاصله زمانی ارائه طرح به بانک تا تصویب طرح و از تصویب طرح تا پرداخت تسهیلات

مطابق نتایج تحقیق، بررسی فاصله زمانی ارائه طرح کسب و کار کوچک و متوسط به بانک تا تصویب آن نشان می‌دهد که بیشترین فراوانی (۳۳ درصد) مربوط به بازه ۱-۱/۵ ماه است. به عبارتی فاصله ارائه طرح تا تصویب آن حدود ۴۵ روز به طول می‌انجامد و کمترین فراوانی (۹ درصد) نیز مربوط به بازه ۶ ماه است. همچنین نتایج نشان داد که حداکثر فراوانی (۳۴ درصد) در مورد فاصله زمانی بین تصویب طرح تا ارائه تسهیلات حدود یک ماه و کمترین آن حدود ۱۲ ماه و به عبارتی یک سال طول می‌کشد. در مجموع می‌توان گفت در رابطه با نتایج فوق، مدت ارائه طرح به بانک تا تصویب طرح و مدت تصویب طرح تا ارائه تسهیلات قریب دو ماه و نیم به طول می‌انجامد تا مؤسسان کسب و کارهای کوچک و متوسط از تسهیلات بانکی برخوردار گردند.

رابطه بین مدت ارائه طرح تا پرداخت تسهیلات با میزان موفقیت کسب و کارهای کوچک و

متوسط

برای بررسی رابطه بین مدت ارائه طرح تا پرداخت تسهیلات، با میزان موفقیت کسب و کارهای کوچک و متوسط، از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شد. مطابق نتایج جدول ۵، بین مدت ارائه طرح تا تصویب آن با میزان موفقیت رابطه معنی‌داری مشاهده نگردید، لیکن بین مدت تصویب طرح تا ارائه تسهیلات با میزان موفقیت رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح معنی‌داری ۱ درصد مشاهده شد. همچنین با در نظر گرفتن مجموع این دو فاصله زمانی، یعنی فاصله زمانی ارائه طرح تا ارائه تسهیلات با میزان موفقیت، رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح معنی‌داری پنج درصد مشاهده گردید.

تأثیر عملکرد بانک کشاورزی و سازمان جهاد کشاورزی.....

جدول ۵. رابطه بین مدت ارائه طرح تا تصویب تسهیلات با موفقیت کسب و کارهای کوچک

و متوسط

گویه	آماره اسپیرمن	سطح معنی داری
مدت زمان ارائه طرح تا تصویب طرح	۰/۱۵	۰/۱۴
مدت زمان تصویب طرح تا پرداخت تسهیلات	۰/۳۷***	۰/۰۰۰
مدت زمان ارائه طرح تا پرداخت تسهیلات	۰/۱۹**	۰/۰۵

مأخذ: یافته‌های تحقیق ****،***،** به ترتیب معنی داری در سطح ۵ و ۱ درصد

عملکرد سازمان جهاد کشاورزی از دیدگاه پاسخگویان

با توجه به نتایج به دست آمده از محاسبه ضریب همبستگی اسپیرمن بین برخی از گویه‌های متغیر مستقل عملکرد سازمان جهاد کشاورزی با میزان موفقیت کارآفرینان رابطه مثبت و معنی داری مشاهده شد، ولی این رابطه در مورد سایر گویه‌ها معنی دار نبوده است که این نتایج در جدول ۶ نشان داده شده است.

جدول ۶. رابطه بین عملکرد سازمان جهاد کشاورزی و میزان موفقیت کسب و کارهای

کوچک و متوسط

گویه	آماره اسپیرمن	سطح معنی داری
اطلاع‌رسانی	۰/۲۴**	۰/۰۲
نظارت	۰/۰۹	۰/۳۵
پاسخگویی	۰/۳۴***	۰/۰۰۱
اجرای دستورالعمل	۰/۲۱**	۰/۰۳
شفافیت قوانین	۰/۱۲	۰/۲۴
مسئولیت پذیری	-۰/۰۴	۰/۶۶
نحوه برخورد با مشتری	۰/۲۹***	۰/۰۰۳

مأخذ: یافته‌های تحقیق ****،***،** به ترتیب معنی داری در سطح ۵ و ۱ درصد

اقتصاد کشاورزی و توسعه - سال هجدهم، شماره ۷۲

عملکرد بانک کشاورزی و سازمان جهاد کشاورزی

برای بررسی رابطه بین میزان موفقیت کسب و کارهای کوچک و متوسط و عملکرد بانک کشاورزی و سازمان جهاد کشاورزی از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد که مطابق با نتایج جدول ۷، رابطه معنی داری بین میزان موفقیت کسب و کارهای کوچک و متوسط و عملکرد بانک کشاورزی به دست نیامد. لیکن بین عملکرد سازمان جهاد کشاورزی و میزان موفقیت کسب و کارهای کوچک اقتصادی، رابطه مثبت و معنی داری در سطح معنی داری ۱ درصد مشاهده گردید.

جدول ۷. رابطه بین عملکرد بانک کشاورزی و سازمان جهاد کشاورزی و میزان موفقیت کسب

و کارهای کوچک و متوسط

سازمان	آماره پیرسون	سطح معنی داری
بانک کشاورزی	-۰/۰۶	۰/۵۸
جهاد کشاورزی	۰/۳۱***	۰/۰۰۲

مأخذ: یافته‌های تحقیق ***: معنی داری در سطح ۱ درصد

نتیجه گیری و پیشنهاد

مطابق نتایج حاصله، عاملهای کیفیت محصولات، توان رقابت با سایر کسب و کارها و توانایی مقابله با رویدادهای غیرمنتظره، سه اولویت اول اثرگذار در موفقیت کسب و کارها بوده‌اند (مطابق یافته‌های نورمن اسکارپورو (۱۹۹۰)). این امر دلالت بر جهتگیری مثبت فعالیتهای کارآفرین در امر تولید تجاری و رونق اقتصادی داشته است. لذا تأکید بر ماهیت خصوصی بودن این کسب و کارها و محتوای کارآفرینی آن بر بالابردن افزایش کیفیت محصولات و تولیدات جهت افزایش توان رقابتی با دیگر کسب و کارها حائز اهمیت فراوانی است. در این راستا ارائه دوره‌های تکمیلی - مدیریتی راهکارهای مقابله با شرایط بحران زای تجاری - اقتصادی جهت حفظ و ارتقای هر چه بیشتر فعالیتهای تولیدی کسب و کارها ضروری به نظر می‌رسد. همچنین با توجه به آنکه استفاده از فناوریهای مدرن کشاورزی، حمایت‌های

تأثیر عملکرد بانک کشاورزی و سازمان جهاد کشاورزی.....

دولت در تخفیف مالیات و معافیت سود بازرگانی و استفاده از اینترنت به ترتیب در اولویتهای آخر قرار داشتند، توجه به تأثیر بالای فناوری روز به عنوان مؤلفه توانمند اثرگذار در عرصه رقابت اقتصادی، به صاحبان کارآفرین کسب و کارها توصیه می‌شود. همچنین عدم آشنایی و استفاده از اینترنت توسط صاحبان کسب و کارهای مورد نظر جهت پیشبرد امور یک نقص عمده محسوب می‌شود و لذا برگزاری دوره‌های کاربردی اینترنت در امور تجاری جهت اعضای کسب و کارهای کوچک و متوسط حائز اهمیت خواهد بود.

مطابق نتایج، کارآفرینان به ترتیب اولویت، سخت‌گیری زیاد بانکها در پرداخت تسهیلات جهت راه‌اندازی کسب و کارهای کوچک، عدم پرداخت بموقع اعتبارات از سوی بانک و مشکلات دیوانسالاری اداری را مشکلات عمده دریافت تسهیلات از سوی بانک اعلام نموده‌اند (مطابق یافته‌های زارع (۱۳۷۶) و فتورچی (۱۳۸۵)). جذب سریع و آسان تسهیلات کسب و کارهای کوچک اقتصادی نیازمند حمایت جدی دولت و مصوبات قانونی می‌باشد، در حالی که اکثر مسئولان، تأخیر در جذب این‌گونه تسهیلات را ناشی از عملکرد بانکها می‌دانند. با توجه به بازده اقتصادی ایجاد کسب و کارهای اشاره شده و اهمیت اقتصادی و نقش اثرگذار آن در بهبود بحران اشتغال، از آن باید تحت عنوان یک طرح ملی یاد کرده و لذا تدوین دستورالعمل در کسب و کارهای مذکور باید مورد توجه خاص قرار گیرد.

با توجه به نتایج پژوهش، اطلاع‌رسانی، پرداخت اعتبار، اجرای دستورالعمل، شفافیت قوانین و مسئولیت‌پذیری بانک کشاورزی در پرداخت تسهیلات بر میزان موفقیت کسب و کارهای کوچک و متوسط تأثیرگذار بوده و این مسئله توجه بیشتر به امر آموزش و توسعه زیرساخت‌های ارتباطی و اطلاعاتی را جهت تقویت و بهبود میزان آگاهی کارآفرینان و فراهم نمودن هرچه بیشتر زمینه‌های اطلاع‌یابی آنان محرز می‌نماید (مطابق نتایج فتورچی (۱۳۸۵)، حسین‌زاده بحرینی (۱۳۸۶)).

مطابق نتایج حاصله، میان میزان موفقیت کسب و کارهای کوچک و متوسط با عملکرد سازمان جهاد کشاورزی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. همچنین بین گویه‌های

اطلاع‌رسانی، پاسخگویی، اجرای دستورالعمل، نحوه برخورد با مشتری رابطه معنی‌داری مشاهده شد که این امر نشان از تقویت زیرساخت‌ها و توسعه ارتباطات و فراهم شدن زمینه آگاهی بیشتر از شرایط، مقررات و آیین‌نامه‌های اداری و مصوبات دولتی در مورد طرح‌های کارآفرین داشته است. در این زمینه، برگزاری دوره‌های آموزشی ضمن خدمت برای کارکنان سازمان جهاد کشاورزی در جهت افزایش بهره‌وری آنها با هدف پاسخگویی هر چه بهتر و برخورد صحیح با ارباب رجوعان به‌ویژه کارآفرینان مؤسس واحدهای تولیدی اعم از خرد یا کلان توصیه می‌گردد. اما در بخش دیگری از یافته‌ها، رابطه معنی‌داری بین میزان موفقیت کسب و کارهای کوچک و متوسط و عملکرد بانک کشاورزی به دست نیامد. به نظر می‌رسد کارآفرینان مؤسس، با توجه به اولویتهای مشکلات مالیشان ترجیح می‌دهند تا از دیگر بانکها و مؤسسات مالی نیازهای مالی خود را مرتفع سازند. لذا در نهاد مذکور، توجه بیشتر به شاخصهای معنی‌دار عملکرد (پرداخت بموقع اعتبار، مسئولیت‌پذیری، اجرای دستورالعمل‌ها، شفافیت قوانین و اطلاع‌رسانی) حائز اهمیت است و در این راستا بازنگری ساختاری در روند فعالیتهای فعلی (با توجه به شاخصهای عملکرد) پیشنهاد می‌شود.

مطابق تحقیق حاضر، بیشترین فراوانی اعتبار درخواستی مربوط به دامنه ۲۰۱-۳۰۰ میلیون ریال می‌باشد و از طرفی بیشترین فراوانی اعتبار تصویبی مربوط به دامنه ۱۰۱-۲۰۰ میلیون ریال است که تفاوت به نسبت آشکاری وجود دارد. یعنی به طور کلی بانک ۱۰۰ میلیون ریال کمتر از اعتبار درخواستی پرداخت نموده است که این مسئله را کارآفرینان در قسمت مشکلات راه‌اندازی کسب و کارها در قالب سخت‌گیری بیش از اندازه بانکها و وثیقه سنگین در پرداخت اعتبار عنوان نمودند. برای رفع این نقیصه، ایجاد صندوق تضمین سرمایه‌گذاری جهت تولیدکنندگان داخلی مفید است که این طرح می‌تواند در حل مشکل وثیقه برای راه‌اندازی طرح‌های کوچک اقتصادی متوسط مؤثر واقع شود. از طرفی نظارت دولت روی پرداخت اعتبارات کافی و بموقع به طرح‌های کوچک متوسط در این زمینه مثمر ثمر خواهد بود. آشنا نبودن دستگاه‌های اجرایی با قوانین و دستورالعمل‌های مربوط به این

تأثیر عملکرد بانک کشاورزی و سازمان جهادکشاورزی.....

طرح، طولانی شدن روند بررسی طرحها از سوی بانکها، مشکلات مربوط به قبول وثیقه از سوی بانکها و کند بودن پرداخت تسهیلات، از مهمترین موانع تأمین اعتبار طرحهای متوسط است. لذا بانکها می‌بایست با کار کارشناسی دقیق روی طرحها هم به سرعت تسهیلات را پرداخت کنند و هم با ایجاد ساختار نظارتی قوی، زمینه‌ای فراهم کنند تا این تسهیلات نصیب بخش تولید شود و در موارد غیر تولیدی هزینه نگردد.

منابع

۱. حسین زاده بحرینی، محمد حسین (۱۳۸۶)، کنکاش در کامیابی یا ناکامی طرح اشتغالزایی در استان‌ها، *روزنامه کارگزاران*، بخش سیاست، گزارش تحقیقاتی، ۲۵ مرداد ماه، صفحه ۵.
۲. زارع، احمد (۱۳۷۶)، بررسی ارزیابی اثرات تولیدی اعتبارات تخصیص یافته به بخش کشاورزی توسط هر یک از بانکهای ملی و کشاورزی (مطالعه موردی استان مازندران)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته توسعه و اقتصاد کشاورزی، تهران، دانشکده کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس.
۳. شکری، شهاب‌الدین (۱۳۸۴)، بررسی میزان جذب و ماندگاری فارغ التحصیلان کشاورزی دریافت‌کننده وام اشتغال زراعت، باغداری و دامداری در بازار کار کشاورزی، پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد، تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات.
۴. فتورچی، عبدالرضا (۱۳۸۵)، سنگ بزرگ بر سر راه احداث کسب و کارهای کوچک، *ماهنامه دام کشت و صنعت*، شماره ۸۵ (دی ماه)، صفحه ۴۰.

اقتصاد کشاورزی و توسعه - سال هجدهم، شماره ۷۲

۵. فرهادیان، همایون، زراعی، حمیده و مریم محمودی (۱۳۸۴)، بررسی وضعیت اشتغال دانشجویان تحصیلات تکمیلی رشته‌های کشاورزی، مجموعه مقالات دومین همایش اشتغال و نظام آموزش عالی کشور، تهران، دانشگاه تربیت مدرس.

۶. کنعانی، مهدی، حسین موسوی، مهدی قاسمی، علیرضا فیضیان و کاوه اسدزمانه (۱۳۸۵)، تعاریف، قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها، مؤسسات فناوری کوچک و متوسط (TSMES)، مؤسسه توسعه فردا، قابل دسترس در:

http://www.htm.ir/HTML/Papers/030.org_ea-sciencepark

۷. مشیری، سعید (۱۳۸۳)، نگاهی پیرامون سرمایه‌گذاری در ایران، *روزنامه ایران*، سال دهم، صفحه ۱۴.

۸. نوری، سیامک، مونا گلچین‌پور و آزاده حضوری (۱۳۸۵)، رشد کارآفرینی از طریق مراکز توسعه کسب و کارهای کوچک، مجموعه مقالات دومین کنفرانس ملی سرمایه‌گذاری مخاطره‌پذیر، تهران، جهاد دانشگاهی دانشکده مدیریت دانشگاه تهران.

۹. وزارت بازرگانی (۱۳۸۳)، ضرورت حمایت از توسعه تجارت الکترونیکی در SMEs، دفتر توسعه تجارت الکترونیک، معاونت برنامه ریزی و بررسی‌های اقتصادی، گزارش تحقیقاتی.

۱۰. وزارت کار و امور اجتماعی (۱۳۸۶)، طرح پیشنهادی همکاری انجمن و وزارت کار و امور اجتماعی به منظور توسعه انجام مطالعات پیش سرمایه‌گذاری در طرح‌های زود بازده، انجمن مشاوران سرمایه‌گذاری و نظارت بر طرحها، گزارش تحقیقاتی، صفحه ۴.

۱۱. یعقوبی، جعفر (۱۳۸۴)، بررسی علل و عوامل بیکاری فارغ‌التحصیلان رشته‌های کشاورزی، مجموعه مقالات چهارمین کنفرانس علمی- پژوهشی کشاورزی، مشهد، دانشکده کشاورزی دانشگاه فردوسی مشهد.

تأثير عملکرد بانک کشاورزی و سازمان جهاد کشاورزی.....

12. Acs Z. J. & D. B. Audrestch (1993), Inovacao e mudanca tecnologica: a nova ciencia, in: A Nova Ordem Mundial em Questao, J.P.R. Velloso and L. Martins, eds, J. Olympio Editora, Rio de Janeiro.
13. Brockhaus, R. (1980), Risk-taking propensity of entrepreneurs, *Academy of Management Journal*, 23 (3): 509-520.
14. Canadian Federation of Independent Business (CFIB) (2008), Small business is key to productivity growth in Canada, CNW TELBES. Available on: <http://www.cnw.ca/fr/releases/archive/April2007/24/c8562.html>
15. Dana, L. P. (1987), Entrepreneurship and venture creation- an international comparison of five common- wealth nations, In N C. Churchill, J. A Hornaday, B. A. Kirchoff, O. J. Krasner, & K. H. Vesoeer (Eds), *Frontiers of Entrepreneurship Research*, Wellesley, MA: Babson College, pp: 573-583.
16. Ghosh, B.C., Liang, T. W., Meng, T. T. & B. Chan (2001), The key success factors, distinctive capabilities and strategic thrusts of top SMEs in Singapore, *Journal of Business Research*, 51 (3): 209–221.
17. Hawkins, D. L. (1993), New business entrepreneurship in the Japanese economy, *Journal of Business venturing*, 8: 137-150.
18. Paauwe, J. (2004), *Human resource management and performance: achieving long term viability*, Oxford, Oxford University Press.

19. Van Gils, A. (2005), Management and governance in Dutch SMES, *European Management Journal*, 23(5): 583-589.
 20. Simoes, V. C. (1998), Portugal and FDI attraction: a multi-criteria approach, *Management International Review*, 28(4): 42-52.
 21. Tyebjee, T. & L. Vickery (1988), Venture capital in Western Europe, *Journal of Business Venturing*, 3(2): 123-136.
 22. Welsch, H. P. & E. C. Young (1982), The information source selection decision: the role of entrepreneurial characteristics, *Journal of Small Business Management*, 20(4): 583-589.
-